

YOSHLAR RUHIYATIGA SALBIY TA'SIR ETAYOTGAN ENG ZARARLI OMILLAR

Nzamatdinova Bibixon Alauatdin qizi

Toshkent viloyati Nurafshon shahar 9-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Axborot – moddiy dunyoning organizmda yoki organizmlar jamoasida aks etgan hamda ular tomonidan atrof-muhit o'zgarishlariga moslashish uchun foydalaniladigan moddiy dunyo obyektlarining aksidir.

Kalit so'zlar: axborot, axborot-psixologik xavfsizlik, sivilizatsiya, axborot huruji, destruktiv g'oya, axborot sektori

KIRISH

Internet texnologiyalari shiddat bilan rivojlanib, axborot almashish sohasida davlatlar o'rtasidagi chegaralarni yo'qqa chiqardi, — deydi suhbatdoshimiz. — Agar avvallari axborot mahsulotlari, axborot siyosati tartibga solingan holda amalga oshirilgan bo'lsa, hozir internet tarmog'idan foydalanuvchilar soni oshib borishi natijasida axborot tarqatuvchilar uchun chegaralar yo'qoldi. Internet orqali istalgan kishi istalgan ma'lumotini topishi mumkin. Albatta, global tarmoqdagi ma'lumotlarga ega bo'lishning ijobiy tomonlari ko'p.

Iqtisodiyotning turli sohalarini oladigan bo'lsak, turli innovatsion yechimlar, ilmiy maqolalar, ta'limiy yo'nalishdagi manbaalardan erkin foydalanish imkoni paydo bo'ldi. Biroq boshqa jihatdan qaralsa, ma'lum turdagi axborotlar borki, ular kichik yoshdagi bolalarga zararli ta'sir qilishi mumkin. Bu — jamiyat oldida yangi muammoli masalalarni keltirib chiqardi.

— Demak, bolalarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlashda ularni zararli axborotdan himoyalash davr talabiga aylandi.

— Albatta. Bolalar hamma axborotni ham to'g'ri qabul qilish imkoniga ega emas. 2000-yildan keyingi holatni tahlil qiladigan bo'lsak, AQSh, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Yaponiya, Koreya Respublikasi va boshqa qator davlatlarda bolalarni zararli axborotdan himoya qilish bo'yicha qonunlar qabul qilina boshlandi. Bu qonunlardan asosiy maqsad — axborot ta'sirida bolalarni to'g'ri rivojlanishdan og'ishmasligini ta'minlash, ularni

sogʻligʻini himoya qilish, ularni axborotdan foydalanish xavfsizligini taʼminlash hisoblanadi. Bir tarafdin bunday qonunlar ularning huquqlarini himoyalasa, ikkinchi tarafdin ruhiy va maʼnaviy sogʻligʻini himoya qilishga qaratilgan.

Butun dunyoda bunga talab paydo boʻlganidan keyin, bizda ham bu masalaga alohida ahamiyat qaratish zarurati yuzaga keldi.

Axborot texnologiyalari tobora rivojlanib borayotgan bir paytda bizda ham bolalarning internetga bogʻlanib qolish holatlari kuzatilyapti. Shu sababdan ularni toʻgʻri yoʻnaltirish, maʼnaviy, huquqiy ongini shakllantirish, ruhiy va jismoniy jihatdan toʻgʻri kamol topishini taʼminlashga alohida eʼtibor qaratishimiz davr talabi boʻlib qoldi. Natijada ushbu qonun ishlab chiqildi.

Mazkur qonun bilan bolalarni ularning sogʻligʻiga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish faoliyatini amalga oshiruvchi va ushbu faoliyatda ishtirok etuvchi tashkilot hamda organlar, ularning vakolatlari, roli aniq belgilab berilgan. Jumladan, Oʻzbekiston matbuot va axborot agentligi bolalarni ularning sogʻligʻiga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish sohasidagi maxsus vakolatli davlat organi, deb koʻrsatib oʻtilgan. Qonun bilan taʼlim yoʻnalishidagi vazirliklarga, sogʻliqni saqlash vazirligiga va boshqa tegishli tashkilotlarga ham qoʻshimcha vakolatlar, vazifalar belgilab berilgan. Axborot tushunchasi bugungi kunda global ahamiyat kasb etmoqda. Chunki u tafakkurimizga turli yoʻnalishlarda taʼsir oʻtkazuvchi, hayot va undagi minglab taqdirnlarni u yoki bu tomonga burib yuboruvchi, goh salbiy, goh ijobiy mohiyat kasb etuvchi qudratli qurolga aylandi.

Umuman olganda, axborot – moddiy dunyoning organizmda yoki organizmlar jamoasida aks etgan hamda ular tomonidan atrof-muhit oʻzgarishlariga moslashish uchun foydalaniladigan moddiy dunyo obyektlarining aksidir. Qachonlardir ilohiy maʼno kasb etgan soʻz, uning qudrati bugungi kunga kelib, dunyo taqdirini hal qilishda eng asosiy rol oʻynaydigan kuchli vosita maqomiga koʻtarildi. Fan-texnika inqilobidan keyin kommunikatsion texnologiyalar hamda axborot infratuzilmalarining katta tezlikdagi taraqqiyoti, xususan, internetning paydo boʻlishi hamda uning qisqa vaqt ichida ijtimoiy hayot tarziga chuqur kirib borishi axborotni eng qimmat mahsulotga aylantirdi. Darhaqiqat, globallashtirish va integratsiyalashtirish sharoitida oltin, platina, javohirdan koʻra koʻproq qiymatga ega boʻlgan - axborot jahon bozoridan munosib joy oldi. Kim axborotga

egalik qilsa, u dunyoni boshqaradi, qabilidagi fikrlarni bot-bot esga olinayotgani ham bejizga emas. Bundan 4-5 asr oldin jahonda yetakchilik qilish uchun qo‘shin soni, qurol-yarog‘ arsenali, hatto dengizdagi kemalar, umuman, harbiy salohiyatning ahamiyati katta edi.

Aslini olganda, axborot tushunchasi dunyoqarashni ifodalovchi barcha bilimlar sohasida qadimdan mavjud bo‘lgan. Yalpi axborotlashtirilgan global tizimning dunyoga kelishi millatlar, xalqlar va butun insoniyat taqdirini bir-biriga chambarchas bog‘ladi. O‘z navbatida, axborot olish, uni ishlash, saqlash va tarqatish texnologiyasining tasavvur qilib bo‘lmaydigan darajadagi taraqqiyoti bugun jiddiy tashvish tug‘dirayotganini ham alohida ta’kidlash joiz. Zero, eng so‘nggi avlod kompyuterlari har soniyada ikki milliardgacha vazifani bajara oladi. Axborot texnologiyasining ana shunday mo‘jizasi tufayli kishi yer yuzining xohlagan nuqtasidagi odam bilan soniyalar ichida aloqa o‘rnatishi, o‘zini qiziqtirgan savollarga bir zumda javob topishi mumkin. Ana shu holatning o‘zi inson faoliyatini, tafakkur tarzini, axloqiyu meyorlarini, olamga munosabatlarini, yaxlit olganda yangi yuz yillikdagi insoniyat hayoti va taqdirini ifoda etadi. Boshqacha qilib aytganda, XXI asr sivilizatsiyasi axborot huruji, axborot-psixologik urushi qiyofasida o‘zini namoyon etmoqda.

Har bir fuqaro o‘z shaxsiy nuqtai nazari, qarashlari, ma‘naviy-ma‘rifiy, axloqiyruhiy imkoniyatlari doirasidagina faoliyat ko‘rsatadi. O‘z olami hududida yashaydi va tashqi olamga o‘z aqli doirasida munosabat bildiradi. Har bir individ mustaqil inson sifatida tabiiy-biologik kamolotidan va ruhiy ehtiyojidan kelib chiqib, o‘ziga mos axborotni qabul qiladi, tahlil etadi. Mushohada va tahlillar asosida shaxsiy xulosasiga ega bo‘ladi. Natijada mazkur shaxs u yoki bu tarzdagi nuqtai nazarini shakllantiradi. Demak, har qanday axborotning mazmuni, mohiyati, ta’sir etish darajasi, jamiyatga foydali yoki zararliligi, kishini ezgulikka yoki yovuzlikka da’vat etishi bilan shaxs, jamiyat, davlat mutanosibligiga ijobiy yoki salbiy ta’sir etadi. Ana shu jihatdan qaraganda, milliy manfaatlarni asrash va rivojlantirishda informatsion-psixologik xavfsizlikni ta’minlashning roli yana ham oshadi.

Atrofimizda fan va texnika taraqqiyoti va uni insonga bo‘lgan ta’siri jamiyat va tabiatning tasiridan kuchli va ustun bo‘lib bormoqda. Insoniyat tomonidan to‘plangan va

yaratilgan axborot hajmi kengaymoqda va har o'n yillikda yanada kengayib borishi kuzatilmoqda, ammo inson miyasi va uni tashkil etadigan hujayralarning soni o'zgarmagan, qolaversa ta'limning davomiyligi ortib bormoqda va shuning o'zi informatsion stress ortishi xavfini tug'diradi. Miyaning o'z imkoniyatlari axborotni qabul qilishi keng, axborot hajmini ortishi xafli, ammo qisqa muddatda katta hajmdagi axborotni qayta ishlash zaruriyati paydo bo'lsa bu kuchli asab zo'rqlashini olib keladi va infarmatsion stressni keltirib chiqaradi, ya'ni miyaga kirib turgan axborot hajmi va tezligi, bioiologik va ijtimoiy imkoniyatlarga to'g'ri kelmasligi ham infarmatsion stress yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Bu yerda axborot hajmi bir omil bo'lsa, ikkinchidan vaqt kamligi va unga shaxs motivatsiyasi ijtimoiy sabablar ham qo'shilsa miyani o'z o'zini himoyalash mexanizmi ishlamay qoladi, va inson o'zini informatsion stresslardan muxofaza qila olmay qoladi.

O'smirlar bunday holatda eng zaif tasirchan guruh sifatida namoyon boladi. Axborot-psixologik xavfsizlik, avvalo, bevosita inson ruhiyatiga ta'sir o'tkazish orqali uni o'z aqidalaridan, e'tiqodidan ayiradigan buzg'unchi g'oyalardan asrashdir. Bundan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, informatsion-psixologik xavfsizligiga ehtiyoj, eng avvalo, bevosita inson va jamiyat, inson va davlat, shaxs va uning daxlsizligi, millat va milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar, tarixiy va madaniy meros, avlodlarga ta'sir etuvchi buzg'unchi g'oyalar va tajovuzkor mafkuralarning mavjudligidan kelib chiqadi. Qolaversa, axborot-psixologik xavfsizlikka rioya qilinmasa, uning ta'sirchan choralari ko'rilmasa, destruktiv g'oyalar milliy xavsizlikka putur yetkazishi mumkin. Tig'iz axborotlashgan jamiyatda axborot orqali zamonaviy ruhiy ta'sir texnologiyalarining tobora rivojlanib borayotgani shaxs va jamiyat tafakkurining shakllanishiga u yoki bu tarzda kuchli ta'sir o'tkazadi. Axborotlashgan jamiyat kishilik jamiyati rivojlanishining hozirgi bosqichida shakllanayotgan va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida axborot hamda informatsion texnologiyalardan oqilona foydalanishga asoslangan sifatiy holatini tavsiflovchi tushuncha. Axborotlashgan jamiyat nazariyasi asoschilari ijtimoiy rivojlanishni "bosqichlar almashinuvi" nuqtai-nazaridan qaragan holda, uning shakllanishini qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmatlar iqtisodiyotidan keyin paydo bo'lgan iqtisodiyotning to'rtinchi - "axborot sektori" yuzaga kelishi bilan bog'laydilar. Ularning

fikriga ko'ra, industrial jamiyatning asosi bo'lgan kapital va mehnat axborotlashgan jamiyatda o'z o'rnini axborot va bilimga bo'shatib beradi.

XULOSA

Axborot almashish jarayoni xavfsizligini ta'minlash uchun o'ylaymizki, axborot hurujlari sharoitida quyidagi vositalarga alohida e'tibor qaratish kerak: ya'ni axborotlashtirish vositalari faoliyatini, milliy o'zligimiz va manfaatlarimizga zamonaviy usullar orqali muvofiqlashtirish; shaxs axborot xavfsizligiga qarshi barcha zamonaviy vositalardan foydalanish; ichki va tashqi siyosatda ro'y berayotgan voqealarni yoritishda yangicha yondashuvlarni qo'llash; O'zbekistonning xalqaro aloqalarini tahlil qilish borasida tizimli yondashuvlarni ishlab chiqish, islohotlarning axborot ta'minotini ta'minlash ishida matbuot va elektron ommaviy axborot vositalari harakatini birlashtirishga alohida e'tibor qaratish, barcha axboriy ta'sirlar doirasini nazoratga olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI :

1. Abduazimov O. Ommaviy axborot vositalari – fuqarolik jamiyatini barpo etish omili. –Toshkent: Akademiya, 2008 98 b.
2. Kenjaboyev A.T. Axborotlashtirish milliy tizimini shakllantirish muammolari. – Toshkent: Ibn-Sino, 2004. – 252 b.
3. Yoqubova M. Axborot texnologiyalarining falsafiy asoslari. /Uslubiy qo'llanma. Toshkent: Star – Poligraf. 2008
4. Internet materiallari